

Стражнікова І.В.

**Кандидат педагогічних наук, доцент
ДВНЗ “ПНУ імені Василя Стефаника”**

**ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВИХОВАННЯ ЯК ОБ’ЄКТ НАУКОВИХ
СТУДІЙ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

Тематика і дослідний процес більшості історико-педагогічних студій визначаються і будуються на основі змістових і ціннісних критеріїв градації системи виховання, котрі дозволяють відокремлювати розумове, моральне (релігійне), громадянське, трудове, естетичне, фізичне, правове, екологічне та інші напрями.

Попри сучасну актуалізацію значущості екологічної освіти і виховання, регіональний аспект цієї проблеми не знайшов очікуваної наукової розробки, а підготовлені у такому ракурсі дослідження не завжди відзначаються послідовністю і чіткістю розв’язанням наукових завдань. Приміром, реалізація у дисертації О.Химинця [8] мети щодо вивчення соціально-педагогічних особливостей екологічної освіти в школах Закарпаття, по суті, звелася до висвітлення впливу людського фактора на довколишнє середовище, з’ясування соціально-екологічних проблем регіону, а також фрагментарного показу результатів формуючого експерименту з учнями сьомих класів й формальних рекомендацій щодо покращення рівня еколого-виховної роботи. Зважаючи на звичні (стереотипні) тенденції розвитку регіональних історико-педагогічних досліджень неординарним виглядає постановка наукової проблеми Л.Стасюк [6] щодо становлення і розвитку екологічного виховання школярів у сільських малокомплектних школах Західної України у другій половині ХХ — на початку ХХІ ст.

Заслугує на переосмислення і досвід трудового виховання під час практичних занять у майстернях та в позаурочний час, зокрема у виробничих гуртках; з організації праці на учбово-дослідних ділянках тощо. Таким чином в процесі праці, яка приносила суспільству матеріальну користь, у підлітків формувалося розуміння значущості фізичної праці, що змінювало психологію

ставлення до неї, прищеплювало повагу до людей праці, давало моральне задоволення від особистої фізичної праці. В сучасній педагогічній науці історичний аспект трудового виховання висвітлений найслабше, порівняно з іншими складовими виховної системи, що зумовлюється передусім суб'єктивними моментами, зосередженістю на її націотворчих компонентах тощо.

Глибокi коріння має вивчення представниками різних наук проблеми естетичного виховання молоді, яка істотно актуалізувалася у концепціях та ідеях представників вітчизняної педагогічної думки кінця ХІХ — початку ХХ ст. Пройшовши тривалу складну еволюцію, у рефлексіях сучасних науковців (І.Бех, І.Зязюн, Л.Масол, Н.Миропольська, Г.Шевченко та ін.) утверджується розуміння естетичного виховання як системного соціокультурного творчого процесу формування в особистості естетичної свідомості і культури, естетичних цінностей та креативної культури. Тенденцію до уніфікації регіонального виміру поглядів на естетичне виховання увиразнюють студії про його розвиток у міжвоєнному Закарпатті. Значення цього доробку полягає у розкритті змісту естетичної освіти та виховання не лише як українського етнопедагогічного феномену, але й як результату, що формувався під впливом різноетнічних чинників, що істотно позначалося на естетичних смаках, поглядах, уподобаннях учнівської молоді. На відміну від цих студій, дослідження М.Зимомрі [4] про естетичне виховання молоді засобами народних промислів Закарпаття у 1919-1939 рр. переносить осмислення цієї проблеми у площину етнопедагогіки. Вона розкривається через призму з'ясування міжпредметних зв'язків; спеціальних методичних засад виготовлення виробів (від гри до естетичної дії й роботи), використання народно-естетичної діяльності у професійному становленні дітей тощо.

Окремої уваги потребує блок науково-педагогічної літератури, яка стосується різних аспектів теорії і практики виховання, що відображають його дискретність і суспільну детермінованість, розмаїття методів, форм і засобів протікання виховного процесу та, врешті, особливості наукових і ментальних підходів до його осмислення. Вирізняємо групу праць, що розкривають різні

проблеми виховання в історії розвитку української педагогічної думки. Зазвичай їхні автори обмежуються вивченням творчого доробку діячів східного регіону, тож лише окремі напрацювання засвідчують наскільки доцільним, корисним може бути науковий досвід їх осмислення у загальноукраїнському масштабі.

Дослідження наукових проблем міждисциплінарного характеру вимагає від авторів не лише належного рівня фахових знань у відповідних галузях, а й високої теоретичної підготовки, уміння послідовно розв'язувати завдання у руслі визначеної теми і мети дослідження. Як наслідок при висвітленні проблеми використання літератури у просвітницькій роботі та навчальному процесі шкіл Закарпаття у першій третині ХХ ст. акценти “за традицією” зміщуються на російську писемність, хоча тоді не менш активно використовувалася чеська, словацька, угорська література. Сучасний рівень наукових знань має спонукати вчених відмовлятися від “макрорівневого підходу”, коли, приміром, в одному конкретно-педагогічному дослідженні ставиться за мету розглянути педагогічні ідеї та просвітницьку діяльність українських письменників другої половини ХІХ ст. (Н.Шевченко [9] та ін.), що закономірно призводить до її поверхового, фрагментарного осмислення та дублювання з доробком інших науковців. Між тим, розробка тематики, пов'язаної з вивченням художнього слова як важливого виховного засобу, зокрема й у регіональному вимірі (Волинь, Буковина, Галичина), заслуговує на подальший розвиток. Зосереджені на українській літературі сучасні дослідники виявляють її потужний виховний потенціал та велику силу емоційного впливу на молодь, що становить передумову переходу знань в особистісні переконання.

Окремим напрямом педагогічних досліджень є проблема опіки, опікунства, що стосується не лише дітей, молоді, а й дорослого населення. Складність узагальнення наукових знань про неї зумовлюється тим, що вона, з одного боку, вивчається в руслі й на перетині багатьох наукових дисциплін (філософії, психології, соціології, правознавства, історії, релігієзнавства та ін.), а, з іншого, предметно осмислюється в ракурсі різних напрямів і розділів самої педагогіки — соціальної, історії педагогіки, етнопедагогіки, теорії і практики виховання та

соціально-педагогічної роботи з дітьми, у контексті педагогічних і приватних ініціатив тощо.

Спираючись на здобутки зарубіжної педагогіки та власні наукові традиції українські науковці (Т.Завгородня [2], І.Зверєва [3] та ін.) розробили науково-методологічні основи соціально-педагогічної роботи, яку в широкому розумінні визначають як комплекс заходів, спрямованих на задоволення життєво необхідних потреб людей, котрі з об'єктивних причин не можуть їх задовольнити самостійно. Випрацюваний науковий інструментарій дає необхідне підґрунтя для аналізу творчого доробку з історії опікунської діяльності у західноукраїнському регіоні.

Помітним внеском у вивчення історії, теорії і практики соціально-опікунської діяльності в Україні стала низка регіональних комплексних праць. Досліджуючи педагогічний аспект опіки дітей і молоді Галичини у другій половині XIX — першій третині XX ст., Р.Волянчук [1], І.Комар [5] доведено, що значення соціально-опікунської роботи полягало однаковою мірою як у розв'язанні проблем соціально-побутового характеру, так і в збереженні української людності від денационалізації, наданні їй морально-психологічної підтримки. З погляду фахового історика Н.Федорак [7] розкрив роль, функції, значення діяльності українських громадських об'єднань (жіночих, молодіжних, студентських, благодійницьких, професійних та ін.) Галичини з надання матеріальної і моральної допомоги дітям й іншим категоріям населення краю за міжвоєнного періоду.

Наявний науковий доробок також засвідчує “регіональну деформацію“ у вивчення даної проблеми, позаяк більшість присвячених їй педагогічних досліджень стосується Галичини, а розвиток соціального опікунства на Буковині, Закарпатті, Волині розглядається, як правило, фрагментарно у контексті іншої наукової тематики.

Таким чином, ціннісний підхід значною мірою визначав й актуалізував проведення історико-педагогічних досліджень про різні напрями розвитку теорії і практики виховання на західноукраїнських землях. Вони мають різний ступінь дослідженості у регіональному, хронологічному, науково-теоретичному

й інших вимірах. Отож, осмислення історії становлення виховних систем на західноукраїнських традиційно охоплює другу половину XIX - 30-ті рр. та нерівномірно відображає розвиток їхніх складових в окремих регіонах.

Література

1.Воляннюк Р.Я. Педагогічний аспект опіки дітей і молоді Галичини (друга половина XIX - перша третина XX ст.): Автореф. дис... к. п. н.: 13.00.01 / Р.Я.Воляннюк. - Івано-Франківськ, 2005. - 20 с.

2.Завгородня Т. Теорія і практика опіки дітей і молоді в Україні (1945-1990) / Т.Завгородня, І.Плугатор: монографія. – Івано-Франківськ: НАІР, 2012. – 208 с.

3.Зверєва І.Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні: теорія і практика / І.Д.Зверєва. – К.: Правда Ярославичів, 1998. – 383 с.

4.Зимомря М.М. Естетичне виховання молоді засобами народних промислів Закарпаття (1919-1939 рр.): Автореф. дис... к. п. н.: 13.00.01 / М.М.Зимомря. - Тернопіль, 2013. - 19 с.

5.Комар І. Опікунська діяльність релігійних організацій української греко-католицької церкви у Галичині (кінець XIX – перша половина XX ст.): Автореф. дис...к. п. н.: 13.00.05 / І. Комар. – К., 2007. – 20 с.

6.Стасюк Л.П. Становлення і розвиток екологічного виховання школярів у сільських малокомплектних школах Західної України (середина XX — початок XXI ст.): Автореф. дис... к. п. н.: 13.00.01 / Л.П.Стасюк. - Житомир, 2013. - 20 с.

7.Федорак Н.Д. Діяльність українських громадських об'єднань Галичини із соціального захисту населення (20-30-ті рр. XX століття): Дис... к. і. н.: 07.00.01 / Н.Д.Федорак. - Івано-Франківськ, 2012. - 237 с.

8.Химинець О.В. Соціально-педагогічні особливості екологічної освіти в школах Закарпаття: Автореф. дис. к. п. н.: 13.00.01; 13.00.05 / О.В.Химинець. - К., 1997. - 17 с.

9.Шевченко Н.І. Педагогічні ідеї та просвітницька діяльність українських письменників другої половини XIX століття: Автореф. дис... к. п. н.: 13.00.01 / Н.І.Шевченко. - Луганськ, 2012. - 20 с.